Erfgoedrapport Breda 118

Breda
Dr. Batenburglaan 171

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

drs. Joeske Nollen
Lina de Jonge MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Dr. Batenburglaan 171
Erfgoedrapport Breda 118

Auteurs: drs. J.H. Nollen en L. de Jonge MA
Kaarten: L. de Jonge MA
Eindredactie en autorisatie: drs. F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: drs. J.H. Nollen, L. de Jonge MA, J.S. Harmanus, A. Peemen
Senior archeoloog: drs. F.J.C. Peters

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2013

Gemeente Breda

Directie Ontwikkeling
Afdeling Ruimte
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda
Dr. Batenburglaan 171
Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

drs. Joeske Nollen,
Lina de Jonge MA

Samenvatting

In opdracht van Mevr. Ph. Dinklo-Koot heeft Afdeling Ruimte van de gemeente Breda op 17 juni 2013 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op de locatie Dr. Batenbruglaan 171 te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de nieuwbouw van een woning, waarbij bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden.

Tijdens het veldonderzoek is een greppel en een gracht aangetroffen, die in verband gebracht kunnen worden met de buitenwal uit het beleg van 1637. Er is een depressie aangetroffen die vermoedelijk in relatie staat met de voormalige lokale weg 'wegje naar de steenoven'. Verder zijn er enkele paalsporen en een greppeltje gevonden, waarvan het verband en de datering onbekend is. Vermoedelijk zijn deze sporen recent van aard.

Inhoudsopgave

1 inleiding- 11

2 ligging en aard van het terrein- 13

3 landschappelijke gegevens en historische context- 15

4 archeologische achtergronden- 19

5 doelstelling- 21

6 werkwijze- 27

7 resultaten- 29

8 conclusie- 33

9 waardering en aanbeveling- 35

10 literatuur- 37

bijlage 1: sporenlijst- 39

bijlage 2: vondstenlijst- 40

bijlage 3: aardewerkinventarisatielijst- 40

bijlage 4: allesporenkaart werkputten- 41

1 INLEIDING

In opdracht van Mevr. Ph. Dinklo-Koot heeft Afdeling Ruimte van de gemeente Breda op 17 juni 2013 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd op de locatie Dr. Batenbruglaan 171 te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen sloop van de huidige bebouwing en de nieuwbouw van een woning, waarbij bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden.

Het doel van het inventariserende veldonderzoek door middel van proefsleuven is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende lokatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek in het gebied noodzakelijk en verantwoord is. Het veldwerk is uitgevoerd conform de richtlijnen van het Programma van Eisen (PvE) nummer 2013-15, opgesteld door M.L Craane MA en Drs. F.J.C. Peters, senior KNA-archeoloog van de Afdeling Ruimte, directie Ontwikkeling.[1]

Adminstratieve gegevens

Provincie Noord Brabant
Gemeente Breda
Plaats Breda
Toponiem Dr. Batenburglaan 171
Objectcode BR-355-13
Noord-coördinaten 111.063 / 397.598 , 111.074 / 397.591
Zuid-coördinaten 111.057 / 397.567 , 111.046 / 397.575
Kaartblad 50 B
Onderzoeksmeldingsnummer 57174
Opdrachtgever Mevr. Ph. Dinklo-Koot
Bevoegd gezag Gemeente Breda
Uitvoerder Gemeente Breda, Afdeling Ruimte
Sr. Archeoloog drs. Joeske Nollen
Veldarcheoloog Lina de Jonge MA
Veldmedewerker John Harmanus

2 LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het inventariserend veldonderzoek heeft plaatsgevonden op het perceel aan de Dr. Batenburglaan 171 (perceel PCH00 I 5345) ten zuidwesten van het centrum van Breda. Dit terrein was ten tijde van het onderzoek in gebruik als tuin rondom de bestaande bebouwing. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 400 m2, waarvan tijdens het inventariserend veldonderzoek circa 40 m2 (circa 10 %) is onderzocht door middel van proefsleuven.

Afb. 1.
Plangebied Dr. Batenburglaan 171 op topografische ondergrond

3 LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

Op de geomorfologische kaart in Archis2 is het westelijke gedeelte van het plangebied gelegen op een glooiing van een beekdalzijde (4H11) en het oostelijke gedeelte in het beekdal zelf (2R7). Leenders (2006) heeft dit kaartbeeld gespecificeerd en situeert het plangebied op de lage dekzandrug 't Hout en Rith-Noord op circa 100 meter ten westen van het beekdal van de Aa of Weerijs.

De bodem in het plangebied bestaat uit hoge zwarte enkeerdgronden bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand. De grondwatertrap is VII, met een gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) van > 80 centimeter onder maaiveld en een gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) > 120 centimeter onder maaiveld. Daarnaast dient vermeldt te worden dat het plangebied vrijwel geheel omringd wordt door een zone waarin beekeerdgronden voorkomen met een grondwatertrap III, met een GHG < 40 centimeter beneden maaiveld en een GLG 80 tot 120 centimeter beneden maaiveld.

Afb. 2.
Het fysische landschap in de omgeving van het plangebied volgens Leenders (2006).

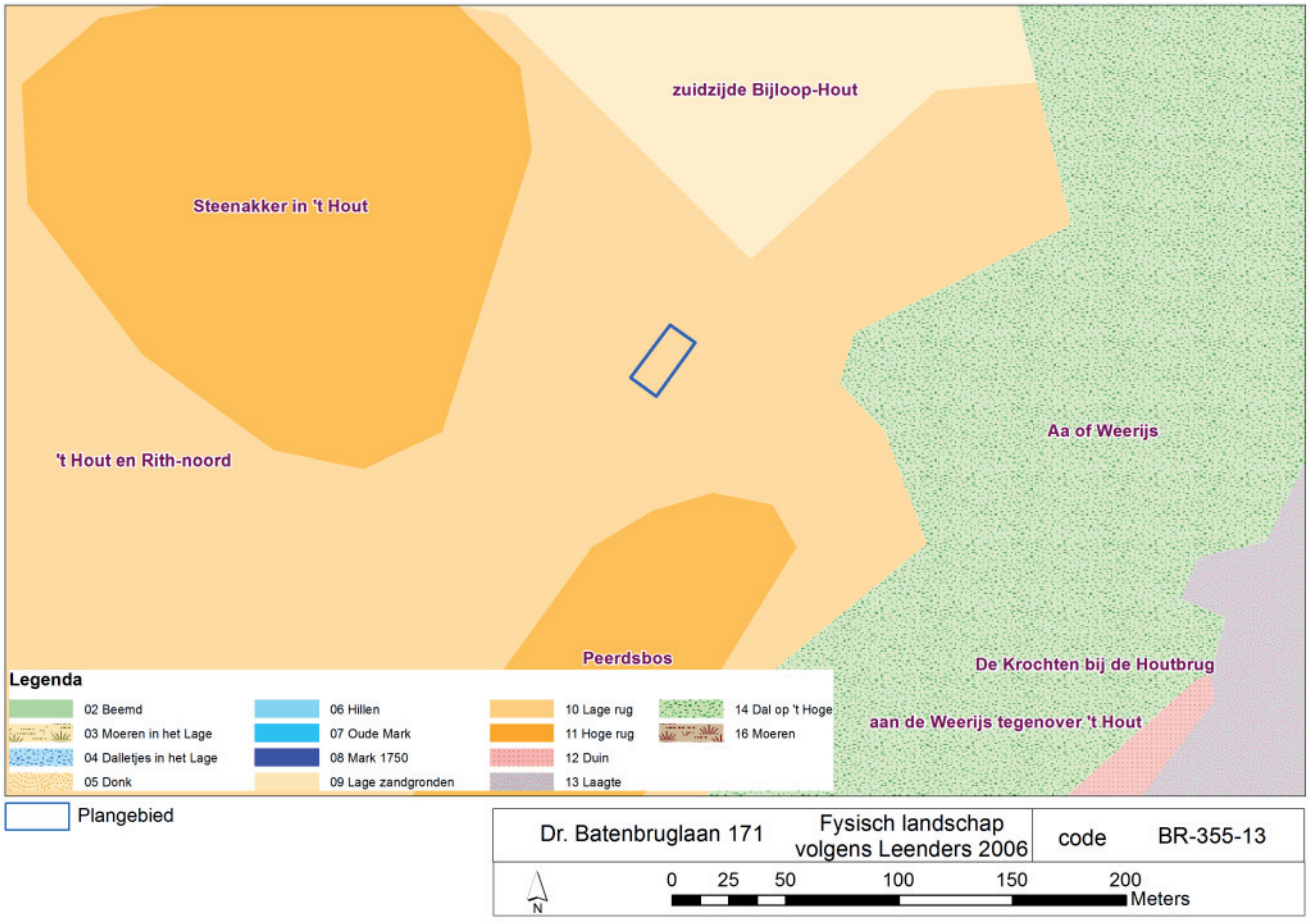

Het plangebied is net buiten het oude middeleeuwse akkercomplex Steenakker in 't Hout gelegen, dat zich ten westen van het plangebied bevindt.

In het plangebied worden sporen van de Tachtigjarige Oorlog verwacht. Tijdens de diverse belegeringen zijn rondom de stad Breda circumvallatielinies en contravallatielinies aangelegd, verdedigingswerken gebouwd door de belegeraars rondom de stad. De eerste (aanvallende) linie, het dichtst rondom de belegerde stad, wordt de contravallatielinie genoemd. Deze heeft voornamelijk het doel uitvallen vanuit de stad te voorkomen. De tweede linie, de circumvallatielinie, verder buiten de stad, heeft de functie om eventuele aanvallen van buitenaf die de belegering wilden doorbreken (een 'ontzet'), af te slaan. Tevens zorgt de circumvallatielinie er voor dat de stad niet meer bevoorraad kan worden en op deze manier tot overgave te dwingen. Tussen de beide linies is een 'veilig' gebied voor de belegeraars. Tijdens de belegeringen wemelt het rondom Breda van de grotere en kleinere schansjes en het geheel is voortdurend in ontwikkeling naarmate het beleg voortduurde.[2]

Tijdens de belegeringen van Frederik Hendrik in 1637 zou er alleen een circumvallatiewal zijn aangelegd, gericht tegen ontzettingsaanvallen, bevoorradingspogingen en infiltratie van buitenaf. Frederik Hendrik wilde Breda veroveren, terwijl Spinola in 1624/25 Breda door uithongering tot overgave wilde dwingen. Hiervoor legde hij ook de contravallatiewal aan om een veilig gebied te creëren voor zijn manschappen tijdens de lange bezetting.

Volgens Leenders (2006) zou de circumvallatielinie van het beleg van 1637 van noordwest naar zuidoost dwars door het plangebied lopen. De circumvallatielinie uit het beleg van 1624/25 loopt direct ten zuidwesten van het plangebied.

Met een zuidwest-noordoost oriëntatie loopt door het plangebied het voormalige 'Wegje naar de steenoven in het Hout'.

Afb. 3.
Projectie van het plangebied op de kaart bestuurlijk en militair en infrastructuur volgens Leenders (2006).

4 ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

Binnen het plangebied zijn zover bekend nog geen archeologische onderzoeken uitgevoerd. Bij een archeologisch proefsleuven onderzoek (onderzoeksmelding 33507, BR-216-09, waarneming 427622), uitgevoerd op circa 100 meter ten noordwesten van het plangebied zijn de linies uit het beleg van 1624/25 en 1637 aangetroffen. Onderzoeksmelding 13886 (BR-94-03), uitgevoerd op circa 175 meter ten zuidoosten van het plangebied, betreft een archeologisch booronderzoek dat is uitgevoerd in het kader van geplande natuurontwikkeling. Er is voor een deel van het plangebied geadviseerd om een vervolgonderzoek uit te voeren middels een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Dit vervolgonderzoek op de Trippelenberg is aangemeld onder nummer 9526 (BR-94-05) en is uitgevoerd op circa 200 meter ten zuiden van het plangebied. Hierbij zijn de grachten van hoeve Ten Houte aangetroffen maar niet de hoofdstructuren die in de nabijheid moeten hebben gelegen, waarschijnlijk meer richting het zuidwesten van het plangebied. Onderzoeksmelding 5161 (BR-149-88), op circa 50 meter ten zuiden van het plangebied, betreft een kartering, inventarisatie, en waardering van het gebied Weerijs dat in 1987 is uitgevoerd.

Afb. 4.
Onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen rondom het plangebied (57174) zoals vermeld in Archis2.

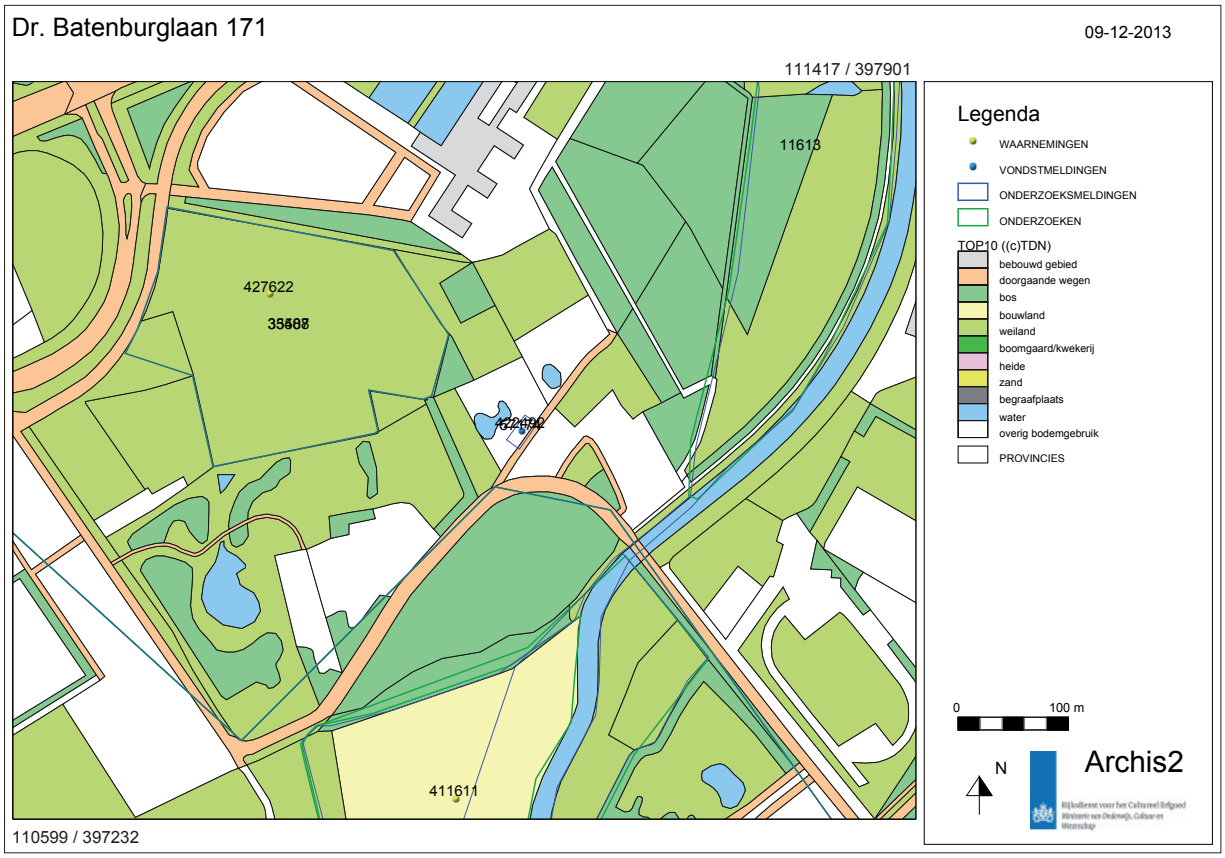

5 DOELSTELLING

Archeologisch onderzoek in West-Brabant is tot voor kort vrijwel uitsluitend gericht geweest op de ontwikkeling van de laatmiddeleeuwse stadskernen.
Onderzoek naar de plattelandsbewoning uit het verleden is pas sinds 1995 van de grond gekomen. Ten westen van Breda is sinds 1998 archeologisch onderzoek uitgevoerd waarbij de bewoning in relatie tot het landschap centraal staat. Er wordt gekeken naar nederzettingsdynamiek en het ontstaan van het cultuurlandschap.

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen.

Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Spaanse tijd van groot belang.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed.

Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

De volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen zijn geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek beantwoord zouden moeten kunnen worden:

- Zijn er sporen van de buitenwal uit het beleg van 1624/25 of dat van 1637 aanwezig binnen het plangebied?
- Zijn er sporen van het wegje naar de Steenoven aanwezig binnen het plangebied?
- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit (het neolithicum,) de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen dient aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Het onderzoek betreft een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) ter plaatse van de voorgenomen zone met bodemingrepen. Bij het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen richtinggevend:

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap

heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingskern van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.

- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden), dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedseleconomie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij?

- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?
- Welke dieren (gedomesticeerd en wild) kwamen in de nederzetting zelf of in de omgeving daarvan voor, zowel op het land als in het water, wat was de aard van de relatie van de mens met deze dieren en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens ter plaatse van de archeologische vindplaats?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de

meest enkelvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.

- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van "site" en "off-site", nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Op basis van het inventariserende veldonderzoek dient uitspraak te worden gedaan over de eventuele aanwezigheid van archeologische relicten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen, op basis waarvan vervolgens een selectieadvies opgesteld wordt. In dit advies kunnen maatregelen voor vervolgonderzoek en eventueel behoud worden opgenomen. Het definitieve selectiebesluit is voorbehouden aan het bevoegd gezag, de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda.

6 WERKWIJZE

Tijdens het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven op 17 juni 2013 zijn drie werkputten aangelegd. De werkputten 1, 2 en 3 hadden respectievelijk afmetingen van 5 x 2 meter, 11 x 2 meter en 4 x 2 meter met in totaal een oppervlakte van 40 m2. De oppervlakte van de werkputten wijkt iets af van het PvE, vanwege ruimtelijke beperkingen tijdens de aanleg.

Bij de aanleg van de werkputten is de bovengrond, bestaande uit de bouwvoor afgegraven tot op het niveau waar de grondsporen goed leesbaar waren. Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak en waar nodig met de schop opgeschaafd. De vlakken zijn gefotografeerd en vervolgens ingemeten met de robotic total station. De vlakhoogtes en de maaiveld hoogtes zijn om de vijf meter gemeten. Alle sporen zijn gecoupeerd, en de archeologisch relevante sporen zijn gedocumenteerd en afgewerkt. Om de diepte van een groot spoor in kaart te brengen zijn er twee boringen gezet met een edelman. Om de tien meter zijn de profielen met een breedte van een meter gedocumenteerd en wanneer dit relevant was zijn de profielen over een grotere breedte afgestoken en gedocumenteerd. Het meetsysteem is via hoofdmeetpunten binnen het plangebied nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. De hoofdmeetpunten werden ingemeten door landmeters van de gemeente Breda. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform het Programma van Eisen en de KNA 3.2.

Afb. 5.
Puttenplan Dr. Batenburglaan 171 op topografische ondergrond.

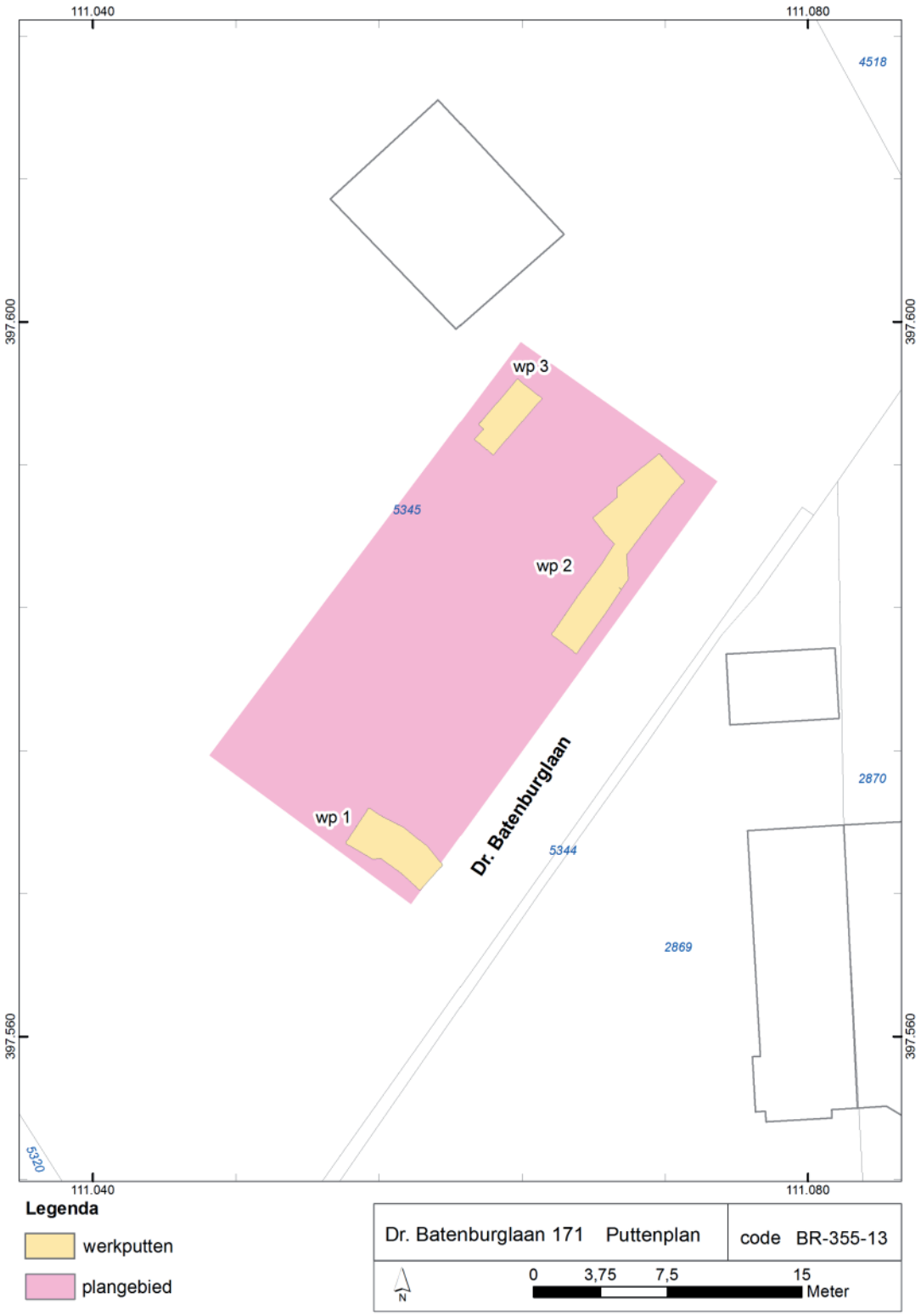

7 RESULTATEN

7.1 Ondergrond en stratigrafie

De ondergrond van het plangebied bestaat uit geel dekzand. Het dekzand wordt in werkput 1 en 2 afgedekt door verschillende recent opgebrachte ophogingslagen (S 990, 991, 992) met een dikte van 100 tot 110 centimeter. Op het dekzand in werkput 3 is een esdek opgeworpen dat is afgedekt met een bouwvoor. De bouwvoor is 68 centimeter dik en bestaat uit wit en bruin verstoord zand (S 999, Aa-horizont). Het onderliggende esdek bestaat uit bruin grijs gemengd zand en de dikte hiervan is 50 centimeter (S 993, Aa-horizont). Het hoogste punt van de natuurlijke bodem (S 950, C-horizont) ligt op 1,92 m boven NAP.

Afb. 6.
Bodemopbouw in profiel 1 in werkput 3

7.2 Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn er 20 spoornummers uitgedeeld. Waarvan er zeven aan lagen zijn uitgedeeld (S 002, 003, 950, 990 t/m 993) en S 999 is uitgedeeld aan de bouwvoor en recente verstoringen in het vlak.

Na het couperen bleek één spoor natuurlijk van aard (S 001), twee sporen bleken onderdeel te zijn van een ander spoor (S 010 = S 008 en S 012 = S 013) en zijn komen te vervallen, en twee sporen bleken recente verstoringen te zijn (S 004, 005).

Liniegracht 1637

In werkput 2 is vermoedelijk de gracht S 008 behorend bij de buitenwal van het beleg van 1637 aangetroffen. De buitenwal ligt op dezelfde locatie zoals Leenders (2006) deze heeft gekarteerd. De bovenkant van het spoor lag op 1,92 m + NAP en in het vlak had de gracht een breedte van drie meter. Het was niet veilig het spoor te couperen, vanwege de slappe grond en de nabijheid van de bestaande bebouwing. Er zijn echter twee boringen gezet om de onderkant van de gracht in kaart te brengen. Het diepste punt lag op 0,83 m + NAP en het spoor is dus in totaal 109 centimeter diep.

Het spoor had een donkerbruin grijs iets geel gevlekte zandvulling. De gebrokte, losse vulling in de gracht is typisch voor een gracht die maar korte tijd open heeft gelegen en snel weer is dichtgemaakt. Wat betreft de afmetingen en de aard van de vulling komt dit spoor sterk overeen met de liniegracht zoals deze eerder tijdens archeologisch onderzoek in de gemeente Breda is aangetroffen.[3]

Parallel aan de liniegracht is een greppeltje (S 007) gelegen. Het spoor had een diepte van 40 centimeter en was aan de basis een meter breed. Er zijn twee vullingen herkend in het greppeltje. Vanwege de parallelle ligging en de gelijke hoogte van de sporen, lijkt het greppeltje bij de liniegracht te horen.

Afb. 7.
Links: De gracht en het greppeltje in het vlak. Rechts: De coupe van het greppeltje.

Ten noordwesten van het plangebied is in 2009 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd (BR-216-09). Tijdens dit onderzoek is op twee locaties een gracht behorend tot een verdedigingswal uit de belegeringen van 1624/25 of 1637 aangetroffen. Destijds was het niet mogelijk de twee grachten te koppelen aan een van de periodes van belegering. De aangetroffen sporen uit huidige onderzoek en het onderzoek in 2009 zijn ook niet met elkaar te verbinden.

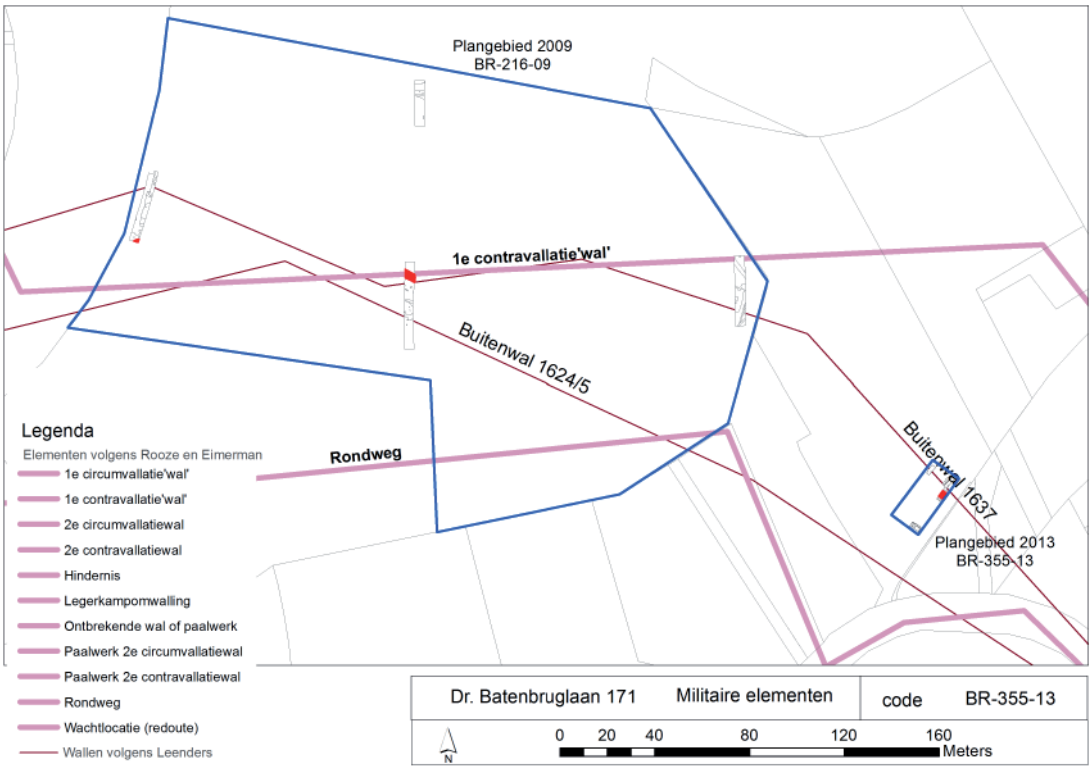

Afb. 8.
Militaire structuren in de plangebieden met in het rood de aangetroffen verdedigingswallen.

Paalsporen en greppel

Er zijn drie paalsporen aangetroffen S 009, 011, 014. De sporen lijken niet tot een structuur te behoren. Er zijn geen daterende vondsten in de sporen aangetroffen. De sporen lijken echter recent van aard, omdat er nog vermolmd hout aanwezig was en de vulling zich scherp aftekende.

In werkput 1 is S 006 geïnterpreteerd als een greppeltje. Het is echter een vaag en ondiep spoor, waardoor de spooraard onduidelijk blijft.

Depressie

In werkput 3 is een noordoost-zuidwest georiënteerde depressie S 013 aangetroffen. Mogelijk staat dit spoor in relatie met de voormalige lokale weg 'wegje naar de steenoven', die aansloot op de Dr. Batenburglaan. Een projectie van het spoor op de kaart met oude infrastructuur volgens Leenders (2006) laat zien dat de lokatie van het spoor overeenkomt met dit wegje.

Afb. 9.
Oude infrastructuur volgens Leenders (2006) met in het rood de depressie S 013.

7.3 Vondsten

Tijdens het inventariserend veldonderzoek is er een vondstnummer uitgedeeld aan een fragment roodbakkend aardewerk (13,7 gram). Het is een ongeglazuurd fragment van vermoedelijk een bord. Het fragment is niet nauwkeurig te dateren, maar dateert tussen de late middeleeuwen B en nieuwe tijd B.

8 CONCLUSIE

Tijdens het veldonderzoek is een greppel en een gracht aangetroffen, die in verband gebracht kunnen worden met de buitenwal uit het beleg van 1637. Er is een depressie aangetroffen die vermoedelijk in relatie staat met de voormalige lokale weg 'wegje naar de steenoven'. Verder zijn er enkele paalsporen en een greppeltje gevonden, waarvan het verband en de datering onbekend is. Vermoedelijk zijn deze sporen recent van aard.

8.1 beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf zullen de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen uit het PvE worden beantwoord. Het bleek niet mogelijk om de algemene onderzoeksvragen uit hoofdstuk 5 die uit het PvE afkomstig zijn te beantwoorden.

Zijn er sporen van de buitenwal uit het beleg van 1624/25 of dat van 1637 aanwezig binnen het plangebied?

Ja, de gracht en een greppeltje behorend tot de buitenwal uit het beleg van 1637 is aangetroffen op de locatie waar we deze hadden verwacht.

Zijn er sporen van het wegje naar de Steenoven aanwezig binnen het plangebied?

De depressie aangetroffen in werkput 2 heeft eenzelfde oriëntatie en locatie als het voormalige wegje naar de steenoven. Vermoedelijk staat dit spoor in relatie tot de weg.

Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?

De ondergrond van het plangebied bestaat uit geel dekzand. Het dekzand wordt in werkput 1 en 2 afgedekt door verschillende recent opgebrachte ophogingslagen. Op het dekzand in werkput 3 is een esdek opgeworpen dat is afgedekt met een bouwvoor. Het hoogste punt van de natuurlijke bodem ligt op 1,92 m boven NAP.

Zijn er sporen uit het paleolithicum of mesolithicum aanwezig?

Nee, er zijn geen sporen en vondsten uit het paleolithicum en mesolithicum aangetroffen.

Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Nee, er zijn geen sporen of vondsten uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aangetroffen.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Er zijn geen ontginningssporen gevonden.

Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

Ja, er is een esdek gevonden in werkput 3. Het esdek bestaat uit bruin grijs gemengd zand en de dikte hiervan is 50 centimeter. Er zijn geen vondsten aangetroffen in deze laag, dus het is niet mogelijk het esdek te dateren.

Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Er zijn geen sporen gevonden die wijzen op een middeleeuwse oorsprong van bewoning.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Naast de sporen van het wegje naar de steenoven, zijn er geen andere sporen van oude infrastructuur aangetroffen.

Is er bebouwing aanwezig?

Er zijn geen sporen van bebouwing aangetroffen.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Naast de sporen van de buitenwal uit het beleg van 1637 zijn er geen andere aanwijzigingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Er zijn drie paalsporen aangetroffen, waarvan het verband of de datering onbekend is. Vermoedelijk betreffen het recente palen. En er is een mogelijk greppeltje aangetroffen.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Tijdens het inventarisend veldonderzoek zijn alleen sporen gevonden die gedateerd kunnen worden in de nieuwe tijd. Er zijn sporen aangetroffen die behoren tot de buitenwal uit het beleg van 1637. En er is een spoor die in relatie staat met het voormalige wegje naar de steenoven. Verder zijn er een greppeltje en paalsporen aangetroffen.

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatiewaarde van de aangetroffen is middelhoog. De waardering van de vindplaats wordt in hoofdstuk 9 nader toegelicht.

9 WAARDERING EN AANBEVELING

Er is een vindplaats aangetroffen, deze wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2 (KNA 3.2). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van schoonheid en herinneringswaarde.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van gaafheid en conservering.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

Tabel 1
Scoretabel waardestelling uit de KNA 3.2 waarbij 1 de laagste waarde en 3 de hoogste waarde is

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	nee
	herinneringswaarde	nee
fysieke kwaliteit	gaafheid	2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	2
	informatie waarde	2
	ensemblewaarde	n.v.t.
	representativiteit	n.v.t.

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval, daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.
2. De criteria gaafheid en conservering krijgen een middelhoge score. Er zijn sporen aangetroffen die op zich goed geconserveerd en gaaf waren, maar deze waren van recente datum.
3. De criteria zeldzaamheid en informatiewaarde krijgen een middelhoge score. Er zijn sporen uit de nieuwe tijd aangetroffen die nieuwe informatie opleveren over de bewoningsgeschiedenis van het plangebied, deze sporen zijn echter met dit onderzoek binnen het plangebied in voldoende mate onderzocht.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft plaatsgevonden op een gedeelte van het gebied dat verstoord zal worden door de geplande nieuwbouw. Verwacht wordt dat het volledig opgraven van het te verstoren gebied niet meer informatie zal opleveren. Vervolgonderzoek op deze locatie wordt daarom niet geadviseerd. De hoge en middelhoge verwachting op de beleidsad-

vieskaart van de gemeente Breda blijft buiten het onderzochte gebied onverminderd van kracht. Dat betekent dat bij toekomstige bodemingrepen buiten het reeds onderzochte plangebied archeologisch onderzoek noodzakelijk is.[4]

10 LITERATUUR

Craane, M.L. en F.J.C. Peters, 2013. *Programma van Eisen Breda, Dr. Batenburglaan 171* (2013/15), Breda.

Craane, M.L., 2013. *Selectiebesluit archeologie Dr. Batenburglaan 171* (ErfgoedBesluit 2013-19), Breda.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Nollen, J.H. en L. de Jonge, 2012. *Breda Groenstraat 21 (T), Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven* (Erfgoedrapport Breda 65), Breda.

Nollen, J.H. en L. de Jonge 2009. *Breda Dr. Batenburglaan, Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven* (Erfgoedrapport Breda 25), Breda.

Rooze, J.P.M. en C.W.A.M. Eimermann, 2005. De belegering van Breda door Spinola 1624-1625, Breda.

Websites

www.archis2.archis.nl

Noten

1. Craane en Peters 2012.
2. Rooze en Eimermann 2005.
3. zie bijvoorbeeld Nollen en De Jonge 2012.
4. Craane 2013.

bijlage 1: sporenlijst

Put	Spoor	Spoor-aard	Begin per	Eind per	NAP onder	NAP boven	Spoor-diepte	Opmerking
1	001	NAT				1,71		via RTS
1	002	LG			1,5	1,74	24	via RTS
1	003	LG				1,74		via RTS
1	004	VERST				1,71		via RTS
1	005	VERST			1,68	1,74	6	via RTS
1	006	GR			1,68	1,76	8	via RTS
1	950	C						via RTS
1	990	A						
1	991	LO						
1	992	LO	LMEB	NTC				
1	999	VERST						via RTS
2	007	GR	NTA	NTA	1,49	1,65	16	via RTS
2	008	GA	NTA	NTA	0,85	1,55	70	buitenwal beleg 1637
2	009	PK			1,56	1,62	6	via RTS
2	010	VERV				1,58		via RTS
2	011	PGK			1,41	1,67	26	via RTS
2	012	VERV				1,65		via RTS
2	013	DP			1,47	1,65	18	via RTS
2	950	C						via RTS
2	990	A						
2	999	VERST						via RTS
3	014	PK			1,52	1,62	10	via RTS
3	950	C						via RTS
3	993	ES						
3	999	VERST						

bijlage 2: vondstenlijst

Barcode	Veld-vondst	Put	Vlak	Spoor	Spoor-aard	Vulling	Aantal	Gewicht	Begin per	Eind per
BR-355-13.001CER	BR-355-13.001	1	p1	992	LO	1	1	13,7	LMEB	NTB

bijlage 3: aardewerkinventarisatielijst

Vondstnr	Put	Spoor	Spooraard	Vul-ling	Betrouw-baarheid	Periode begin	Periode eind	Baksel	Aan-tal	Ge-wicht	Wand	Opmerking
BR-355-13.001CER	1	992	ophogings-laag	1	Licht verstoord	LMEB	NTB	Rood-bakkend AW	1	14	1	ongegla-zuurd, fragm bord?
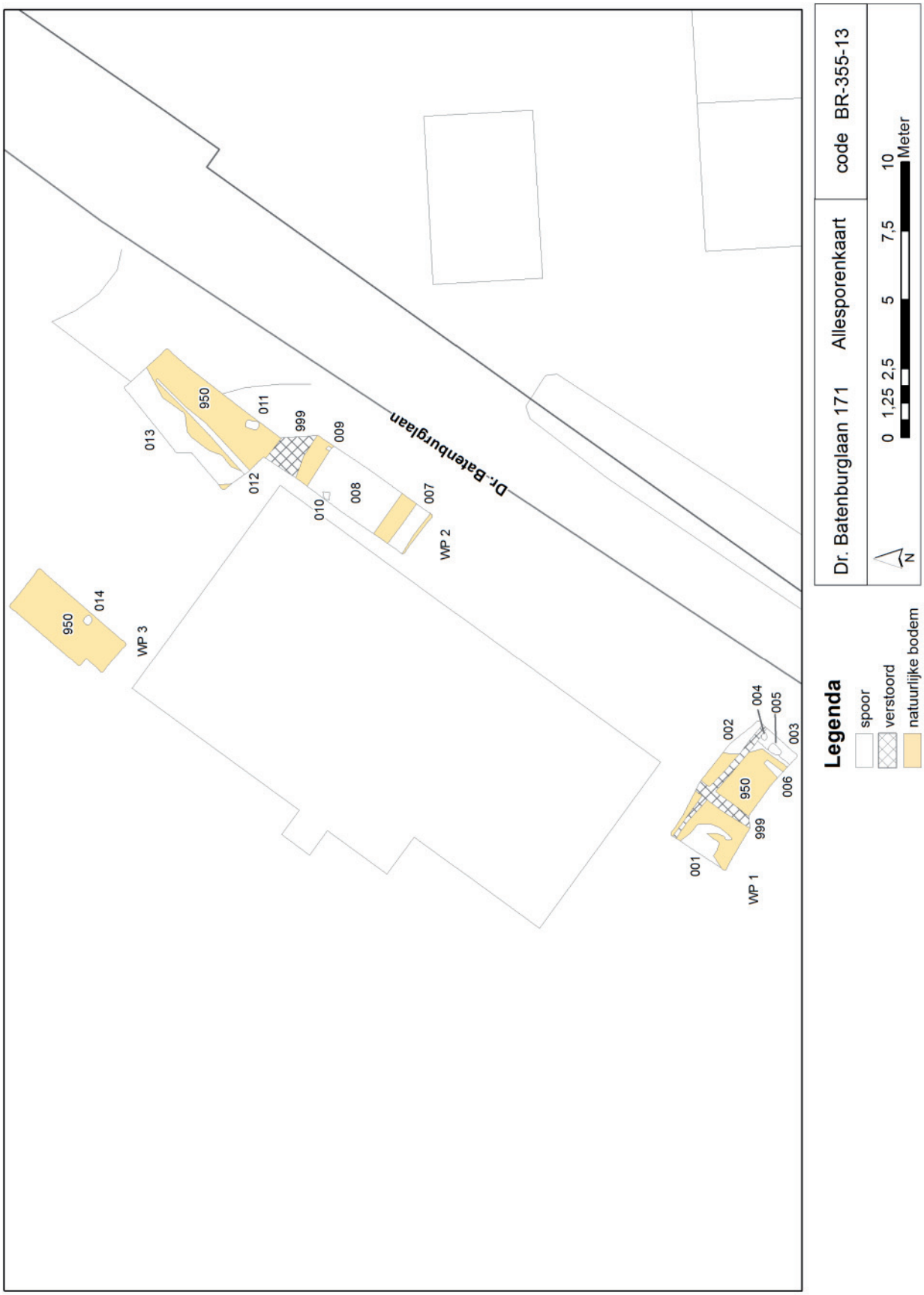
bijlage 4: allesporenkaart werkputten